

MO 14
SLOVENSKÁ LITERÁRNA MODERNA (SLM)

- A) Vplyv svetovej moderny na slovenskú literárnu modernu, dokázať znakmi
- B) Najvýznamnejší predstavitelia a ich tvorba: J. Jesenský, I. Krasko, V. Roy - vysvetliť ich spôsoby zobrazenia osobných problémov i spoločenských problémov
- C) Vysvetlite, čo sú symboly, nájsť ich v ukážke
- D) Preštylizovať báseň do odborného štýlu

A) VPLYV EURÓPSKEJ MODERNY NA SLOVENSKÚ: európska lit. moderna 1880-1920, slovenská 1900-1918. Začiatkom 20. storočia prenikli aj do slovenskej literatúry nové umelecké a myšlienkové prúdy. V tvorbe mladej generácie už neprevláda národná tematika, ale subjektívne motívy, vlastné túžby a smútky. Z moderných umeleckých smerov sa v slovenskej poézii uplatnili najmä symbolizmus a impresionizmus. Vedúcou osobnosťou bol **Ivan Krasko**. Prvenstvo v zavádzaní moderných, netradičných prvkov však patrí **Jankovi Jesenskému**, ktorý svojou zbierkou *Verše* (1905) priniesol do slovenskej poézie nové témy i novú básnickú reč. Okrem nich sem patrí aj **Vladimír Roy**. Svoje práce uverejňovali v časopisoch *Dennica*, *Živena*, *Slovenské pohľady* a neskôr vo vlastnom časopise *Prúdy*. Na básnikov vplývala najmä tvorba FRA symbolistov Ch. Baudelaira, P. Verlaina a tvorba MAĎ básnika E. Adyho, má mnoho príbuzných črt s európskym symbolizmom a impresionizmom, okrem toho sa inšpirovali i tvorbou slov. romantických básnikov. Generácia, ktorá v tom čase vstupovala do verejného a spoločenského života, si uvedomovala, že poňatie slovesnej tvorby, aké vládlo u nás v predchádzajúcom období, nemôže vyjadriť všetky rozporné stránky skutočnosti. SLM má mnoho príbuzných črt s európskym symbolizmom a impresionizmom i v žánrovej oblasti. Prevláda v nej lyrika a krátke básnické útvary, ktoré spisovateľom najlepšie vyhovovali na vyjadrenie ich dojmov a zážitkov z prírody, na úvahy o lyrickom hrdinovi a o sociálnych otázkach. V SLM sa presadil **symbolizmus** a vplyvy **impresionizmu**. Slovenskí symbolisti okrem **symbolov** používali aj **biblizmy** a slová z náboženskej oblasti (*koráb, eremita, spása, blahoslavení*), slová z **latinčiny** (*nox et solitudo* = noc a samota, *vesper dominicae* = nedeľný večer), alegorické bytosti, nadprirodzené veci, božstvá (*démon, Jehovan, zubále dračie*).

Spoločné znaky: lyrický hrdina ...

- 1) **túži po šťastnej láske a nenachádza ju:** napr. I. Krasko = *Nox et solitudo* – autor na milovanú ženu spomína až keď láska skončila napr. Už je pozde.
- 2) **sa cíti osamotený v cudzom /materiálnom svete:** I. Krasko = Šesť hodín je – študoval v Prahe, Rumunsku. „*len ja som sám, opustený, na mňa nikto nečaká*“
- 3) **je nešťastný lebo nemôže naplniť svoje ambície:** I. Krasko = *Zmráka sa Vyplniť nádeje nebolo sily*
- 4) **je deprimovaný všednosťou pomerov:** V. Roy = *Loď moja*
- 5) **citlivo spomína na detstvo, túži po pokoji:** J. Jesenský = *Nespievajte Nespievajte moju pieseň, nezdržajte, domov pusťte, široká je moja tieseň*
- 6) **je smutný, počasie v ňom vyvoláva spomienky:** I. Krasko = *Zmráka sa* – zmrákaním symbolizuje čas života, do ktorého vstupoval
- 7) **všima si sociálnu nerovnosť ľudí:** raz je zameraná na sociálnu nerovnosť a inokedy poddanstvo a otroctvo spája s postavením národa. I. Krasko = *Otrok* – hlási sa k svojej matke *otrokyni*, pretože nevyrastal slobodne na svojom, žil *pod bičom otrokára*, ktorý vládol nad ich *úhorovým polom*. J. Jesenský = *Pieseň poddaných*

Rozdielne znaky:

- 8) **cíti smútok a beznádej z postavenia slovenského národa:** hoci svetoví symbolisti nad pojmi národ, jazyk neuvažujú, naši symbolisti nadviažu na tradičnú tému, lebo podmienky slovenského národa v Uhorsku boli stále nerovnoprávne. V. Roy = *Temné ľalie*
- 9) **chce sa zapojiť do práce pre národ:** v svetovej moderne boli bohémi, tuláci, u nás I. Krasko = *Otcova roľa* *tulák* symbolizuje človeka, ktorý sa po rokoch vracia domov na *otcovu roľu*, ktosi blízky – *láskavé oko, vráska na čele* mu vyčíta že *starootcovskú pôdu* zanechal bez ochrancu.

B) IVAN KRASKO: (Ján Botto), študoval v Rumunsko, Prahe, cez IWW bol na ruskom a talianskom fronte. Svojimi dvoma básnickými zbierkami utvoril novú etapu v slovenskej novodobej lyrike. Vo svojich veršoch reagoval na sociálny a národnostný útlak. Uverejňoval ich v *Slovenských pohľadoch*. Jeho verše sa zakladajú na opravdivom osobnom zážitku a na úspornom výraze. Z impresionizmu si osvojil zmysel pre vyjadrenie farebnosti sveta, zachytenie tieňohry. Jeho poézia stojí na rozhraní medzi *Hviezdoslavovským* veršom a voľným veršom. Oslabuje sa rytmická funkcia rýmu, členenie verša na 2 časti.

• **NOX ET SOLITUDO:** NOC A SAMOTA, názov obsahuje základné postoje moderného básnika. Dominuje pocit smútku, samoty, pesimizmu. Svojho lyrického hrdinu, ktorý je totožný s básnikovou osobnosťou umiestnil do ovzdušia „*búrnej, tmavej noci*“ a tklivej samoty. Jeho poézia vznikala ďaleko od domova, preto sa v nej často vynárali spomienky na rodný kraj a najdrahšiu bytosť - na matku. Jeho básnický svet je jednotný. Patrí doňho ľúbostný cit, príroda, úvahy nad vlastným ľudským osudom i reflexie o národe, ľudstve, pozemskom bytí a nadosobnom svete. Krasko všetko podrobuje osobnému pohľadu. Jeho básnický svet je jednotný. Patrí doňho ľúbostný cit (**Plachý akord**), príroda (**Topole, Zmráka sa**), úvahy nad vlastným ľudským osudom (**Quia pulvis sum** = Pretože som prach), i reflexie o národe, ľudstve, pozemskom bytí a nadosobnom svete. Dôležité miesto tu zaujíma b. **Jehovah**. Krasko v nej vyslovuje ostrú kritiku na politiku tzv. pasivity v predvojnovom slovenskom živote. Rámec básne tvoria biblické motívy, ale jej obsah je historicky konkrétny. Tu máme veľmi dobrý príklad na individuálnu stránku Kraskovej tvorivej metódy a na zvláštnosti slovenského symbolizmu.

Topole: nehovorí o prírode, ale o pocite samoty, topole sú symbolom samoty.

Zmráka sa: prírodná lyrika, aj o vnútre človeka, pochmúrna atmosféra, tma, noc (časté v jeho poézii), v prírode nastáva posun = zmráka sa, posun je aj v autorových myšlienkach, prírodné motívy sú symbolom vnútorného sveta.

Otcova roľa: autor sa štylizuje do postavy tuláka, cudzinca, ktorý sa vracia do rod. kraja, do vlasti, ide nasmelo, bojzливо. Jeho vlasť bola dlho zbedačovaná. Výčitka, že odišiel, nebránil vlasť, keď ho potrebovala.

Plachý akord: pochmúrna atmosféra, noc, intímna báseň, cíti sa smutný, osamotený, hľadá lúč svetla, kt. by preťal tmu, zažil sklamanie, ostala mu spomienka, báseň končí melanchonicky, akord je doznievajúci vzťah.

Už je pozde: spomienka na vzťah, kt. sa nenaplnil, výčitky, že nekonal. Duš. stav vyjadruje náznakmi, pomocou symbolov.

Jehovah: vymyká sa zo zbierky Nox et Solitudo, báseň s nadosobnou spoločenskou tematikou, obáva sa o osud národa, forma žalmu, privoláva pomstu na neschopnosť národa.

- **VERŠE:** v tejto zbierke ďalej rozvíjal hlavné motívy svojej poézie. Zodpovedne sa zamýšľal nad svojim miestom vo svete, prekonával pasívny postoj lyrického hrdinu ku skutočnosti i jeho vnútornú rozorvanosť. Stále viac si uvedomoval hodnoty života, čo sa prejavilo v básňach. Preto sa aj jeho osobné smútky menili na žiaľ celonárodný a sociálnej povahy. Táto zbierka je venovaná snúbenici, mala veľký úspech. Básnik hľadá východisko z krízy, pomáha mu pri tom citové uspokojenie, obraz domova, ktorý si básnik privoláva je odlišný od pokojnej idyly, je nabitý energiou revolty, náladami vzbury, vnímaním nového oslobodzujúceho činu. Aj tu je v popredí ľúboštný zážitok. Má však viac významových polôh ako v prvej zbierke. Na jednom z jeho pólov je ľútosť za dávnymi láskami a pocit akéhosi vyrovnania (v básni Askéti sa napr. hovorí: „Dnes sme už pokojní, samota žiadneho smútku už nemá.“ Autor do Veršov vložil motívy, ktoré značne rozšírili básnikov pohľad na život a na spoločenskú problematiku. Zodpovedne sa zamýšľal nad svojim miestom vo svete (báseň Ja ako obdoba básne Noc, ktorá bola pôvodne zaradená do Nox et solitudo, ale tam nevyšla), prekonával pasívny postoj lyrického hrdinu ku skutočnosti i jeho vnútornú rozorvanosť. Ivan Krasko si stále viac uvedomoval nadosobné hodnoty života (vyjadril to napr. v básni Život). Preto sa aj jeho osobné smútky menili na žiaľ celonárodnej a sociálnej povahy. Prejavilo sa to vo viacerých básňach. Z tohto hľadiska ústredné miesto v jeho tvorbe zaujímajú také verše, ako sú Otcova roľa, Baníci, List slečne L. G. Lyrický hrdina tu má objektívnu spoločenskú funkciu. Hľadá riešenie sociálnej situácie v prospech celku. Ivan Krasko použil aj v týchto básňach symbolistické metaforické prostriedky. Jeho vízia o oslobodení pracujúcich ľudí v básni Baníci sa opiera o autorovu reálnu nádej, že napriek ťažkým pomerom, v ktorých žil slovenský ľud pred prvou svetovou vojnou, príde raz éra slobody pre tie spoločenské vrstvy, ktoré v minulosti najviac trpeli sociálnym a národným útlakom.

b. **Solitudo** - pocit tuposti človeka - bolestný výsledok neúspešného hľadania citovej harmónie.

b. **Otcova roľa** - v tejto básni vyjadruje svoje primknutie sa k ľudu, k jeho sociálnym tradíciám a hodnotám. Táto báseň je akoby výčitkou vedomia básnika, ktorý odišiel "z otcovej role" - z rodnej vlasti.

b. **Baníci** - vyjadruje nádej, že napriek ťažkým pomerom, v ktorých žil slov. ľud pred I. sv. vojnou, príde raz éra slobody. Je to symbolický príbeh o pokúšaní démonom, ale vernosť človeka k ľuďom práce premôže démona a dáva človeku (básnikovi) zmysel života.

b. **Život** - jedna z radostnejších básní, uvedomuje si krásy života, jeho osobné smútky sa menia na chuť pasovať sa so životom a jeho nástrahami.

Znaky symbolizmu: topoľ - symbol pesimizmu, trag.

životného pocitu, noc - bezvýchodiskovosť, otcova roľa - rodný kraj

Ivan Krasko uskutočňoval vo svojom básnickom diele viaceré zobrazovacie postupy pri stvárňovaní skutočnosti. Z impresionizmu si osvojil zmysel pre vyjadrenie farebnosti sveta, zachytenie tieňohry a rozličných farebných kontrastov („Je šedé nebo" ..."Atrament ešte čerstvý, rudý ..."). Symbolizmus ho naladil na schopnosť eufonickej výstavby verša, v ktorom sa uplatňujú samohlásky nízkeho (a, o, u) a vysokého (i, e) znenia („Ó, hlava hučí mysl'ou nezvanou a ťažko, ťažko vonia rezeda"). A konečne nachádzame uňho aj dynamické prvky („Tak tíško dvíha mesiac biele čelo nad vrcholmi hôrných balvanov"). Ani tieto postupy nemožno od seba oddeľovať. Účinnosť Kraskovej poézie vyplýva z ich vzájomného pôsobenia. Ivan Krasko má zásluhu o modernizáciu verša v slovenskej poézii. Zmenil najmä vetnú výstavbu verša. V porovnaní s predchádzajúcimi básnickými školami sa takmer úplne vzdal inverzie (obrátený poriadok slov). Používal prirodzený slovosled. Z toho vyplynula aj zhoda medzi rytmickou a vetnou výstavbou verša.

B) JANKO JESENSKÝ: advokát, prekladateľ, kritický realista

- **VERŠE:** most medzi realizmom a modernou, básne s ľúboštnou tematikou. Jesenského pohľad na ženu je celkom osobný. Vidí v nej rovnocenného partnera mužovi, jemnú a citlivú bytosť, ktorou zmietajú mnohé rozpory. Lásku chápe ako prirodzený ľudský cit a zážitok. Zachytáva tu aj dojmy z veľkomesta, z kaviarní, parkov, z prostredia plného ruchu, šumu, kde sa žije navonok veselo a bezstarostne, ale kde i radosti majú svoj rub. Takéto porovnávanie cudzieho veľkomestského sveta s domácim prostredím privádzalo básnika k oslave domova, k ospevovaniu jeho krás. Jesenský zobrazoval i sociálne otázky, o čom svedčí najmä báseň: **Pieseň poddaných**.

- **ZO ZAJATIA:** autor zaujal kritický postoj k cárizmu. Významné miesto tu zaujímajú verše s ľúboštnou a intímnou tematikou. Jesenský je tu ospevovateľom pevného ľúboštného citu, ktorý medzi ním a milovanou ženou nemohli oslabiť ani nedohľadné vzdialenosti.

- **PO BÚRKACH:** vyslovil tu trpké sklamanie z pomerov v prvej republike. Otvorene vystupoval s kritikou dobovej politickej situácie. Vo viacerých básňach (napr. Mistríky) verne zobrazil biedu ľudových vrstiev.

- Odbojová poézia mala príležitostný charakter: **Proti noci, Čierne dni, Na zlobu dňa II, Reflexie, Jesenný kvet**

B) VLADIMÍR ROY: študoval teológiu a filozofiu BA, Škótsko, rozpoltený, chorý, nepokojný, rozorvaný, národné a soc. Autor zobrazuje vo svojich veršoch mravné a filozofické otázky lyrického hrdinu, ktorý je nositeľom symbolistických a dekadentných nálad. Je vnútorne rozorvaný (napr. **Jak kebych dvoje duší mal**). Jeho smútky sú však motivované aj skúsenosťami zo života v podmienkach národného a sociálneho útlaku (napr. **Križ môjho rodu**). Autorov básnický jazyk sa rozvíjal aj pod vplyvom jeho prekladateľskej činnosti. Roy preložil básnickú skladbu Havran od E. A. Poa.

- **KEĎ MIZNÚ HMLY:** báseň - **Lod' moja** - spoveď lyrického subjektu, osobné pocity autora, vyjadruje svoju sklúčenosť, beznádej, bol nespokojný so svojim životom, so svojim postavením, revolučná báseň - **Carmaagnolet** mocnému streštencovi - burcuje ľud do vzbury, v predvojnovom období vidí krach bohatých, ktorí si to neuvedomujú, vyčíta im, že si užívajú na úkor chudoby, verí v lepšiu budúcnosť, v slobodu.
- **ROSOU A TRNÍM:** motív neplnosti života, odsudzuje spoločnosť, život a smrť - dva póly, medzi ktorými kolíše životný pocit básnika, vytvára víziu lepšej budúcnosti, verí, že príde zmena.
- **CEZ ZÁVOJ, PERUŤOU SUDBA MÁVA**

C) VYSVETLITE SYMBOLY, NÁJDITE ICH V UKÁŽKE: **Symbol:** znak, ktorý splynul so svojim významom do vnútornej jednoty. Napr.: symbol kresťanský - križ

Čierne topole = smútok, osamelosť (Stromy = samota, čierne = smútok)

D) PREŠTYLIZUJTE UKÁŽKU DO ODBORNÉHO ŠTÝLU:

Som ten, čo dozrieval pod bičom otrokára, pod bičom, ktorý nestrábené rany denne pod bičom znova pootvára, že žiadna z nich sa nikdy, nikdy nezahojí.

Som ten, čo žil v ťažkej dobe, tak sa mi vytvorili nezahojené rany, že žiadna z nich sa nikdy nezahojí.